

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIIY TA‘LIM, FAN VA
INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
TOSHKENT DAVLAT IQTISODIYOT UNIVERSITETI**

**Qo‘lyozma huquqida
UO‘K: 336:658:658.01**

ABDUBOQIYEV MUXAMMAD SHAROFITDINOVICH

**AKSIYADORLIK JAMIYATLARI MOLIYAVIY TA‘MINOTINI
BOSHQARISH VA SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO‘LLARI**

08.00.07-«Moliya, pul muomalasi va kredit»

Iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (Dostor of Philosophy)

ilmiy darajasini olish uchun tayyorlangan

DISSERTATSIYA ISHI

Ilmiy rahbar: i.f.d., professor A.U. Burxanov

Toshkent-2025 yil

MUNDARIJA

KIRISH.....	4
AKSIYADORLIK JAMIYATLARIDA MOLIYAVIY	
I bob. TA'MINOTNI TASHKIL ETISHNING NAZARIY VA TASHKILIY ASOSLARI.....	14
1.1-§ Aksiyadorlik jamiyatlari moliyaviy ta'minot manbalari va ularni boshqarishning ilmiy-nazariy jihatlar.....	14
1.2-§ Moliyaviy ta'minotni o'z va qarz mablag'lari hisobiga shakllantirishning tashkiliy asoslari.....	20
1.3-§ Moliyaviy ta'minotni mustahkamlashda xorijiy kapitalni jalb etishning o'ziga xos xususiyatlari.....	31
Birinchi bob bo'yicha xulosa.....	38
MOLIYAVIY TA'MINOTNI BOSHQARISH VA	
II bob. SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING AMALDAGI HOLATI TAHLILI ("O'ZMETKOMBINAT" AJ MISOLIDA)	40
2.1-§ "O'zmetkombinat" aksiyadorlik jamiyati faoliyati va uni rivojlanish tendensiyalarining tahlili.....	40
2.2-§ "O'zmetkombinat" aksiyadorlik jamiyati investitsion faoliyati va investitsion qarorlar qabul amaliyotining tahlili.....	58
2.3-§ "O'zmetkombinat" aksiyadorlik jamiyatini kapital bozoridagi faoliyatining tahlili va kapital samaradorligini oshirish imkoniyatlari	84
Ikkinchi bob bo'yicha xulosa.....	96
AKSIYADORLIK JAMIYATLARI MOLIYAVIY	
III bob. TA'MINOTINI MUSTAHKAMLASH VA SAMARADORLIGINI OSHIRISH ISTIQBOLLARI.....	99
3.1-§ Moliyaviy ta'minotni samarali boshqarishga doir xorijiy davlatlar tajribasi va ulardan foydalanish imkoniyatlari.....	99
3.2-§ Moliyaviy ta'minotni boshqarishda o'rta va uzoq muddatli strategiyalarni joriy etish mexanizmini takomillashtirish.....	109

Uchinchi bob bo'yicha xulosa.....	120
XULOSA.....	122
FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR.....	125
ILOVALAR.....	131

KIRISH

Dissertatsiya mavzusining dolzarbligi va zarurati. Bugun, moliyaviy ta'minotni samarali boshqarish masalasi nafaqat tashqi iqtisodiy vaziyatlarning nobarqarorligi sharoitida balki barqaror ravishda faoliyat yuritayotgan davrda ham muhim ahamiyat kasb etadi. Xalqaro moliyaviy tashkilotlarning hisobotlariga asosan, "2024 yilga kelib, rivojlanayotgan mamlakatlarning iqtisodiyot tarmoqlarini rivojlantirish bo'yicha xorijiy investitsiyalarga bo'lgan talab hajmi 25 foizga oshib 4 trln. AQSh dollari tashkil etgan bo'lsa, jahonda to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar hajmi 2022-yilda, 2021-yilga nisbatan 12 foizga kamayib 1,3 trillion dollari tashkil etdi"¹. Ta'kidlab o'tish kerakki, oxirgi yillarda dunyoda moliyalashtirish mexanizmini xar-xil shakllari bo'yicha kamayish tendensiyasi kuzatilayotgan vaziatda, kompaniyalar tomonidan moliyaviy ta'minot manbalarini diversifikatsiyalashga doir yangicha yondashuvlarni taqozo etmoqda.

Korxona va tashkilotlarni mablag' bilan yetarlicha ta'minlash orqali olingan daromadlarni taqsimlash bilan bog'liq xalqaro arbitraj faoliyatini yanada rivojlantirish maqsadida ham tadqiqotlar olib borilmoqda. Bu ishlar global moliyaviy strategiyalar va amaliyotlarni yanada yaxshilashga qaratilgan keng qamrovli tadqiqot tashabbuslarini o'z ichiga oladi. O'zbekistonda faoliyat yuritayotgan aksiyadorlik jamiyatlarida zamonaviy korporativ boshqaruv mexanizmini takomillashtirish muhim ahamiyat kasb etadi. Albatta, har qanday iqtisodiyoti rivojlangan davlatlar amaliyotida kompaniyalar moliyaviy ta'minot masalasi uning istiqboldagi rivojlanish va xalqaro hamkorlik munosabatlarini yo'lga qo'yishdagi muhim omillardan biri sanaladi. Keyingi yillarda O'zbekistonda ham aksiyadorlik jamiyatlarida zamonaviy korporativ boshqaruv mexanizmini bosqichma-bosqich rivojlantirish asosida zamonaviy xalqaro standartlarni joriy etish borasida salmoqli ishlar amalga oshirilayabdi hamda qonunchilik hujjatlari mustahkamlanmoqda. 2022-2026 yillarga mo'ljallangan yangi O'zbekistonning taraqqiyot Strategiyasida "iqtisodiyotning real sektorida hamda moliya va bank

¹ <https://www.ifc.org/content/dam/ifc/doc/2023/ifc-annual-report-2023-building-a-better-future-ru.pdf>

sohalarida ishlab chiqarish va operatsion jarayonlarni raqamlashtirish darajasini 2026 yil yakuniga qadar 70 foizgacha oshirish” asosiy maqsadlardan biri sifatida belgilangan. Tan olishimiz kerakki, iqtisodiyotning real sektori aksiyadorlik jamiyatlarida moliyaviy resurslarni boshqarishda raqamli texnologiyalardan foydalanish, qarorlar qabul qilishda moliyaviy texnologiyalarni tadbiq etishni tezlashtirish, moliyaviy ta’minot manbalarini diversifikatsiya qilish, moliyaviy resurslardan foydalanish samaradorligini baholashning xalqaro standartlarini milliy standartlarga moslashtirish bo’yicha ilmiy asoslangan taklif va tavsiyalar ishlab chiqish tadqiqotning dolzarbligini belgilaydi. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi PF-60-son «2022-2026-yillarga mo‘ljallangan yangi O‘zbekistonning Taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida»gi, 2021-yil 13-apreldagi PF-6207-son «Kapital bozorini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida»gi, 2020-yil 27-oktyabrdagi PF-6096-son «Davlat ishtirokidagi korxonalarni isloh qilishni jadallashtirish hamda davlat aktivlarini xususiylashtirishga oid chora-tadbirlar to‘g‘risida»gi farmonlari, 2023-yil 2-sentyabrdagi PQ-291-son «Kapital bozorini rivojlantirishning qo‘shimcha chora-tadbirlari to‘g‘risida»gi, 2017-yil 15-sentyabrdagi PQ-3277-son «O‘zmetkombinat» AJ boshqaruvi tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida»gi qarorlari, O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2021-yil 29-martdagi 166-son «2021-2025-yillarda davlat ishtirokidagi korxonalarni boshqarish va isloh qilish strategiyasini tasdiqlash to‘g‘risida», 2020-yil 9-dekabrdagi 775-son «Davlat ishtirokidagi korxonalar ijro etuvchi organi faoliyati samaradorligini baholash tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida»gi qarorlari hamda aksiyadorlik jamiyatlari moliyaviy ta’minotini boshqarish va samaradorligini oshirish mexanizmini takomillashtirishga qaratilgan boshqa normativ-huquqiy hujjatlarda belgilangan vazifalarni amalga oshirishda mazkur dissertatsiya tadqiqoti ma’lum darajada xizmat qiladi.

Tadqiqotning respublika fan va texnologiyalar rivojlanishining ustuvor yo‘nalishlariga bog‘liqligi. Tadqiqot ishi respublika fan va texnologiyalar rivojlanishining I. «Demokratik va huquqiy jamiyatni ma’naviy-axloqiy va

madaniy-ma'rifiy rivojlantirish, innovatsion iqtisodiyotni shakllantirish» ustuvor yo'nalishiga muvofiq bajarilgan.

Muammoning o'rganilganlik darajasi. Aksiyadorlik kompaniyalarida moliyalashtirishga doir muammolar va ularning yechimlari, moliyaviy ta'minotni mustahkamlashda zamonaviy moliyaviy instrumentlardan foydalanish imkoniyatlarini takomillashtirishga doir mamlakatimiz va xorijiy yetakchi iqtisodchi olimlar tomonidan tadqiqotlar olib borilmoqda. Xususan, Dj.Uilyams, G.Markovis, U.Sharp, F.Modilyani, M.Miller, E.Altman, F.Nayt, Dj.K.Van Xorn, Dj.M.Vaxovich, S.Ross, Yu.Brigxem, A.Damodaran, L.Gapenski, И.А.Бланк, И.Я.Лукасевич, И.В.Сергеев, Г.Б.Поляк, С.В.Галицкая, С.Е.Кован, В.В.Ковалев, В.В.Биковский, Н.В.Мартынова, Т.В.Теплова²larni keltirish mumkin.

Shu bilan birga, mamlakatimiz iqtisodchi olimlari ham so'nggi yillarda aksiyadorlik jamiyatlarida moliyaviy ta'minot manbalarini samarali boshqarish va zamonaviy moliyaviy boshqaruv tizimini shakllantirish borasida tadqiqotlar olib bormoqda. Jumladan, M.B.Xamidulin, R.X.Karlibayeva, A.U.Burxanov,

² J.B.Williams. The theory of investment Value (Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1938); Markowitz, H.M. Portfolio Selection: Efficient Diversification of Investments; John Wiley & Sons: New York, NY, USA, 1959; Sharpe, W.F. Capital asset prices: A theory of market equilibrium under conditions of risk. J. Financ. 1964; Modigliani, F.; Miller, M.H. The cost of capital, corporate finance, and the theory of investment. Am. Econ. Rev.; [Altman, Edward I.](#) (September 1968). "Financial Ratios, Discriminant Analysis and the Prediction of Corporate Bankruptcy". Journal of Finance. 23 (4); Knight, F.H. Risk, Uncertainty, and Profit; Houghton Mifflin Co.: Boston, MA, USA; New York, NY, USA, 1921; Дж. К. Ван Хорн, Дж.М. Вахович. Основы финансового менеджмента. 11-е издание. Издательский дом «Вильямс». Москва-Санкт-Петербург-Киев. 2004 - 988 стр; Stephen A.Ross The arbitrage theory of capital asset pricing. Journal of economic theory 13, 1973; Ю.Бригхем, Л. Гапенски. Финансовый менеджмент. В двух томах. «Экономическая школа» Санкт-Петербург 2001 – 497 стр.; [Damodaran, A.](#) Valuation approaches and metrics: A survey of the theory and evidence. [Foundations and Trends in Finance](#) Volume 1, Issue 8, 2007, Pages 693-784; Fundamentals of financial management/James C.Van Horne, John M.Wachowicz. – 13th ed. Prentice Hall, 2009 y. p. 27.; Ross, Stephen A, Fundamentals of corporate finance. 6th edition. North Ryde, NSW McGraw-Hill Education (Australia), 2014.- p 756.; L. Fung. Financial management. University of London 2015 y, p. 9; C.Paramasivan, T.Subramanian. Financial management. New age international Publishers – 2009 y., p. 19; Бригхем Ю., Гапенски Л. Финансовый менеджмент. В двух томах. Санкт-Петербург «Экономическая школа» 2001 – 497 стр; Бланк И.А. Финансовый менеджмент. Киев, Эльга Ника-Центр. 2004 – 655 стр.; Лукасевич И.Я. Финансовый менеджмент: 3-е изд., испр. –М.: Эксмо, 2011. –768 с.; Сергеев И.В. Экономика организatsii (предприятия): – 3-е изд. – М.: Финансы и статистика, 2008 – 576 стр.; Под ред. Поляка Г.Б. Финансовый менеджмент. – 2-е изд. – М.: ЮНИТИ-ДАНА – 2008 – 527 стр.; Галицкая С.В. Финансовый менеджмент. Финансовый анализ. Финансы предприятий: – М.: Эксмо, 2009-652 стр.; Ковалев В.В. Финансовый менеджмент: теория и практика. -3-е изд., перераб. и доп.-М.: «Проспект», 2016.-1104 с.; Ковалев В.В., Ковалев Вит.В. Финансы организatsii (предприятий): – М.: ТК Велби, Изд-во «Проспект», 2006-352 стр.; Кован С.Е. Теория антикризисного управления предприятием: учебное пособие – М.: КНОРУС, 2009-160 стр.; В.В. Быковский, Н.В. Мартынова. Технологии финансового менеджмента: Издательство «Тамбовского государственного технического университета», 2008. – Ч. 1. – 80 с; Теплова Т.В. Корпоративные финансы: учебник и практикум для академического бакалавриата. – М.: Издательство «Юрайт», 2016 – 655 с.